

Eva Langsteinová
Pauline Jabbour

Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovenská Republika

HUDOBNÁ VYCHOVA NA SLOVENSKU

Naš cilj je da čitaocu iz inostranstva predstavimo karakter i razvoj slovačkog školskog muzičkog vaspitanja u poslednjih 30 godina, kao i da pokažemo ulogu muzičkog vaspitanja u slovačkom školskom sistemu. Pri rešavanju problema koristili smo teorijske metode istraživanja: analizu i sintezu, indukciju i dedukciju i istorijsko-uporednu metodu.

Ključne reči: muzičko vaspitanje, raširena nastava muzičkog vaspitanja, principi muzičko-vaspitanog rada, projekat Milenijum, kurikularna transformacija

1 Teoretické východiská

Hudobná výchova ako vyučovací predmet na základných školách je spoločensky organizovaný, cieľavedomý proces hudobného rozvoja jedinca a je rozhodujúca pri „odovzdaní“ a „sprostredkovaní“ hudby novým generáciám, pričom nie je zanedbávateľná ani ako forma rozvoja tvorivosti jedinca. Ovplyvňuje emocionálnu a racionálnu sféru človeka. Jej dôležitosť podčiarkuje skutočnosť, že hudobnosť národa neurčuje niekoľko desiatok vynikajúcich interpretov, ale viacgeneračná vrstva zanietenejších percipientov. Jediné hudobné výchovy na základnej škole pokrývajú celú populáciu, preto je jej kvalita mimoriadne dôležitá a chápeme ju ako *výchovu človeka*.

Pod **koncepciou vyučovacieho predmetu** rozumieme vymedzenie cieľov, úloh, obsahu, základných prostriedkov, metód i foriem hudobno-výchovnej práce a vypracujú ich výskumné ústavy.

Koncepciu hudobnej výchovy podľa nášho názoru predovšetkým ovplyvňujú

- výrazné osobnosti hudby a hudobnej pedagogiky (napr. Emil Jaques Dalcroze, Zoltán Kodály, Carl Orff, Dmitrij B. Kabalevskij, Juraj Hatrík¹) a podnetné inšpirácie iných zahraničných poňatí hudobnej edukácie,

1 Juraj Hatrík * 1941 významný slovenský hudobný skladateľ, ktorý sa zaujíma o hudobnú edukáciu detí.

- hľadanie a nachádzanie metód a foriem komunikačného dialógu medzi hudbou a jedincom,
- národné koncepcie výchovy a vzdelávania, ktoré samozrejme rešpektuje všeobecné spoločenské požiadavky,
- inšpiratívne tendencie pedagogiky a psychológie (napr. Schola ludus Jana Ámosa Komenského, pedocentrické tendencie, hnutie novej výchovy, zážitkové, projektové učenie, globálna, integratívna, multi-kultúrna výchova, humanistická orientácia, teórie národných a regionálnych kurikul a i.).

Ako je známe, koncepcia vyučovacieho predmetu je vždy zakotvená v učebných osnovách. **Učebné osnovy** sú základnou normou pre vyučovanie predmetu daného typu a stupňa školy, „obsahujú rozpracovanie učiva príslušných predmetov v ročníkoch na jednotlivé tematické celky a časti“ (Petlák, 1997, s. 42). Učebné osnovy hudobnej výchovy na slovenských školách uvádzajú charakteristiku ponímania predmetu a pre každý ročník ciele, hudobný materiál, obsah hudobných činností v rámci tematických celkov, metódy a formy hudobno-výchovnej práce.

Poňatie hudobnej výchovy na Slovensku

2.1 Genéza súčasnej koncepcie hudobnej výchovy

Terajšia koncepcia hudobnej výchovy sa kryštalizovala na konci 60-tých rokov a konečnú podobu dostala vo forme učebných osnov v r. 1976.

Základom tohto poňatia hudobnej výchovy je jej *činnostný charakter*². Hudobné činnosti definujeme ako najrozmanitejšie formy styku žiaka s hudbou.³

- *Ciele hudobnej výchovy* majú participovať na cieľoch, ktoré vytýčil celkový systém školského vzdelávania – formovanie všestranne rozvinutého a tvorivo činného človeka. Konkrétnym cieľom hudobnej výchovy je rozvíjať hudobnosť všetkých žiakov, aby dokázali citlivo a aktívne rozumieť a pristupovať k hudobnému umeniu. Tento dosť vágne sformulovaný cieľ konkretizujú učebné osnovy z r. 1983, ktoré

2 Do r 1976 hudobná výchova mal 2 zložky: spev a počúvania hudby. V súčasnom chápaní.

3 V súčasnom chápaní hudobné činnosti delíme

- *spevacké činnosti*,
- *hudobno-pohybové činnosti*,
- *inštrumentálne činnosti*. Tieto 3 činnosti označujeme aj ako *hudobné prejavy* a môžu byť reprodukčné a produkčné.
- *percepčné činnosti*.
- *hudobno-dramatické činnosti* (od r. 1997).

zdôrazňujú, že hudba má byť pre žiakov súčasne hrou a predmetom detského experimentovania, zdrojom objaviteľských prístupov k hudobnému poznávaniu.

- *Zásady koncepcie hudobnej výchovy*
- *dôslednejšie rešpektovať dieťa ako subjekt a súčasne objekt hudobnej výchovy.* Centrálnym objektom je žiak ako osobnosť v určitom vývojovom stupni. Zároveň bude aj subjektom výchovy so svojimi charakteristickými individuálnymi kvalitami. Preto hudobná výchova má vychádzať
 - z mentálnych vlastností žiaka, napr. na prvom stupni – hravosť, spontánnosť, túžba po uplatnení sa, po aktivite, po pohybe;
 - zo stupňa rozvoja hudobných schopností. Keďže hudobné schopnosti sú vlastnosti osobnosti, ktoré podmieňujú úspešné hudobné činnosti, ich systematické rozvíjanie je prvoradou úlohou hudobno-výchovnej práce,
 - *zabezpečiť všestrannú aktivizáciu žiaka* – prostredníctvom rozmanitých hudobných činností a progresívnych metód a postupov;
 - *väčší dôraz klásť na znejúcu hudbu*, podporovať radosť z hudobného krásna;
 - *učiteľ ako usmerňujúci činiteľ* tvorivo podáva učivo a vytvára podmienky na tvorivú prácu žiakov;
 - poznatky a náukové prvky zásadne vyvodzovať zo znejúcej hudobnej skladby. (Šikulová, 1979)

V závere tejto časti by sme chceli zdôrazniť, že nová koncepcia hudobnej výchovy v čase svojho vzniku bola progresívna, jej činnostný charakter vniesol do hudobnej výchovy čerstvý vetrik, ktorý prebudil tak učiteľov ako žiakov. Horeuvedené zásady hudobno-výchovnej práce sú dodnes aktuálne a platné.

2.2 Rozšírené vyučovanie hudobnej výchovy na Slovensku

Podľa rozhodnutia MŠ SSR od školského roku 1987/88 sa začal experiment rozšíreného vyučovania hudobnej výchovy na Základnej škole na Kuzmányho ul. v Banskej Bystrici, pod garanciou Katedry hudobnej výchovy vtedajšej Pedagogickej fakulty v Banskej Bystrici.

Východiská koncepcie rozšíreného vyučovania hudobnej výchovy:

- Mnohoročné skúsenosti *olomouckého experimentu* prof. PhDr. Ladislava Daniela, CSc. (model spolupráce základnej školy a ľudovej školy umenia (ĽŠU) – žiaci boli zároveň žiakmi ĽŠU, kde absolvovali

hodiny hry na hudobnom nástroji, týždenné 3 hodiny hudobnej výchovy, kolektívne vyučovanie hry na zobcovej flaute). Bol však jeden podstatný rozdiel medzi olomouckou a banskobystrickou koncepciou. V Bystrici sa nezdôrazňoval *výcvik*, ale prostredníctvom rozmanitých hudobných činností *výchova k hudbe a hudbou*. Tu bol dominantný *hudobný a umelecký zážitok*, s využitím integrujúcich možností hudby s ostatnými druhmi umenia a elementárneho muzicírovania (napr. realizácia detskej opery, detského divadla, projekt Rodokmeň hudby a i).

- Svetoznáma Kodályova koncepcia hudobnej výchovy (samotná filozofia Kodálya, na prvom stupni – centrálné postavenie vokálno-intonáčnej činnosti, teda ušľachtilého, čistého a prežívaného spevu, uvedomelej intonácie a sluchovej analýzy, ľudová pieseň ako hudobná materinská reč; cez rozvíjanie hudobných schopností sa dostať k formovaniu osobnosti jedinca. Pre realizáciu slovenského experimentu bol relevantný najmä metodologický význam maďarskej koncepcie.
- Psychologické zvláštnosti a hudobnosť detí mladšieho a stredného školského veku.
- Inšpirácie z inonárodných koncepcií a učebníc (Kabalevského poňatie počúvania hudby, špirálovité osvojovania učiva; progresívne nemecké a rakúske učebnice a i.).

Autori od začiatku implementovali prvky zážitkového, projektového učenia, multikultúrnej, polyestetickkej výchovy a i do hudobno-výchovného procesu. Celá koncepcia je „živá“, otvorená, flexibilná, predpokladá neustále dotváranie tak zo strany jej autorov ako aj učiteľov, ba čo viac, i žiakov.⁴

Hlavným cieľom rozšíreného vyučovania hudobnej výchovy je

- vytvárať podmienky pre múzickú vzdelanosť detí,
- obohatiť estetickú, morálnu a intelektuálnu stránku ich osobnosti prostredníctvom muzicírovania, objavovania sveta hudby a realizovania komplexne chápaných intenzívnych hudobných činností.

Rozšírené vyučovanie hudobnej výchovy má charakter hudobno-centrickej polyestetickkej výchovy, v ktorej hudobno-výchovné pôsobenie je realizované cieľavedome a systematicky, vychádzajúc z princípu činnostného, tvorivého, objaviteľského, integrujúceho, atraktívnosti, ot-

4 Podľa učebného plánu rozšíreného vyučovania hudobnej výchovy v 1.-7. ročníku sú 3, v 8.-9. ročníku 4 hodiny týždenne.

vorenosti. Pedagogickým princípom rozšíreného vyučovania je humanizmus a optimizmus.

Úlohy rozšíreného vyučovania hudobnej výchovy môžeme zhrnúť do dvoch vzájomne sa podmieňujúcich oblastí:

- *výchova k hudbe*, ktorá smeruje k orientácii k hudbe, k pochopeniu hudobnej reči, k osvojeniu základných vedomostí, k estetickému vnímaniu a hodnoteniu hudobného umenia. Toto pôsobenie má zaistiť všetky hudobné aktivity rozvíjajúce hudobné schopnosti, zručnosti a návyky a umožňujú komunikáciu s hudbou,
- *výchova hudbou* smeruje k splneniu určitých spoločensko-výchovných cieľov prostredníctvom hudby formovať osobnosť jedinca

Špecifikom rozšíreného vyučovania hudobnej výchovy je akceptovanie súvzťažnosti medzi

- inštrumentálnou výukou na základných umeleckých školách,
- hudobno-výchovnými disciplínami na základnej škole,
- ostatnými, najmä esteticko-výchovnými vyučovacími predmetmi.

Opodstatnenosť rozšíreného vyučovania hudobnej výchovy vidíme vo výchove vzdelaných mladých ľudí, nadšených poslucháčov hudby a aktívnych amatérskych hudobníkov, ktorým sa hudba stane životnou potrebou, ktorí budú mať vlastné životné a hudobné postoje, a tak dokážu ovplyvniť formovanie estetických, morálnych, vôľových a spoločenských postojov ostatných vrstovníkov. Takto budú napomáhať rozvoju a zvyšovaniu úrovne hudobno-kultúrneho života širších vrstiev spoločnosti.

Didaktickým cieľom experimentálneho rozšíreného vyučovania hudobnej výchovy bolo aj skvalitniť školskú hudobnú výchovu.

Základné prostriedky hudobno-výchovného procesu:

a) Systematicky zoradený hudobný materiál

- slovenské ľudové piesne – ako základ hudobného materinského jazyka a východisko

intonačnej výchovy. Od 4. ročníka sú zaradené aj piesne iných národov,

- umelecká tvorba slovenských skladateľov a „klasických“ svetových skladateľov od renesancie po súčasnosť . Zvlášť dôležitú úlohu tu majú inštruktívne skladby písané priamo pre žiakov s rozšíreným vyučovaním hudobnej výchovy
- ucelené hudobno-dramatické celky (detská opera, hudobné divadlo, detský muzikál, hudobno-slovné pásma).

Systematicky zoradený piesňový materiál určuje postup vokálno-intonačnej, sluchovej, hudobno-pohybovej a čiastočne inštrumentálnej výchovy (hra na zobcovej flaute a detských hudobných nástrojoch).

Presnejšie vymedzenie výberu hudobného materiálu je v kompetenciách učiteľa s prihliadnutím aj na želanie žiakov

b) Intenzívne hudobné činnosti

Metodika hudobných činností viac-menej kopíruje hore uvedené poňatie Výnimku tvoria vokálno-intonačné a sluchové činnosti. Výchova v tomto smere je zásadne systematická a cielavedomá a tvorí pevný základ rozvíjania hudobných schopností žiakov. Samozrejme každá hudobná činnosť je intenzívnejšia a dôslednejšie prepájaná ako na bežných školách.

c) Metódy a formy hudobno-výchovnej práce.

Vhodne zvolené a použité vyučovacie metódy podmieňujú efektívnosť hudobno-výchovného procesu, ako aj úspešnú a radostnú prácu učiteľa a žiakov. Ako sme už konštatovali, významným prostriedkom na dosiahnutie cieľov a splnenie úloh rozšíreného vyučovania hudobnej výchovy je intonačná a sluchová výchova žiakov, ktorá najintenzívnejšie posúva vpred hudobný vývoj v mladšom školskom veku. Metodický postup určuje *vokálno-intonačná metóda s použitím relatívnej solmizácie*, ktorá výrazne skvalitňuje hudobnú predstavivosť, hudobnú pamäť, hudobný sluch a hudobné myslenie. Táto metóda má tri rozhodujúce znaky:

- spoľahlivé intonačné opory: začiatky dobre známych piesní – solmi-začné slabiky – fonogestika,
- pri osvojovaní tónových vzťahov rešpektuje mentalitu žiaka, úroveň jeho hudobnosti a etnický charakter hudobného materiálu,
- umožňuje systematický postup pri osvojovaní hudobnej gramotnosti s rešpektovaním didaktických zásad postupnosti a primeranosti.

Ďalšou prednosťou tejto metódy je to, že umožňuje tvorivý prístup učiteľovi i žiakovi.

V rozšírenom vyučovaní hudobnej výchovy rozhodujúcu úlohu má „živá“ hudba – hra učiteľa alebo žiaka, prípadne celej triedy. Takto v práci učiteľa hudobnej výchovy k úlohe vychovávať, vzdelávať, usmerňovať, podnecovať, riadiť, pribúda ďalšia – interpretovať. Takýto postup podnecuje a motivuje dieťa v jeho interpretačnej aktivite.

Špecifickou formou práce sú stretnutia s hudobnými skladateľmi, interpretačnými umelcami, malý koncert umelcov alebo učiteľov základnej umeleckej školy, spoločná návšteva operného predstavenia pre rodičov a deti, vianočné a absolventské koncerty a i.

Dôležitou súčasťou rozšíreného vyučovania hudobnej výchovy sú aj nepovinné predmety: zborový spev a detská ľudová hudby. (Langsteino-ová, 1996)

Paralelne s pedagogickým experimentom rozšíreného vyučovania hudobnej výchovy sa realizovali merania niektorých *hudobných schopností* pomocou štandardizovaných testov A. Bentleyho a H.D. Winga, ako aj longitudinálny výskum sledovania vybraných somatických znakov. Pri hudobných testoch kontrolnú skupinu tvorili žiaci základnej umeleckej školy, pri antropometrických výskumoch paralelné triedy bez rozšíreného vyučovania hudobnej výchovy.

Výsledky exaktných výskumov, ich štatistická verifikácia, dokazujú úspešnosť rozšíreného vyučovania hudobnej výchovy a vplyv dobre vedenej hudobnej výchovy na psychiky a hudobný vývoj jedinca.⁵

V školskom roku 2000/2001 rozšírené vyučovania hudobnej výchovy na Slovensku sa realizovali 58 triedach. (Palkovič, 2001). Je to však veľmi málo. Príčiny? Predovšetkým mimoriadna náročnosť vyučovania, dlhé roky absencia učebníc, z čoho vyplýva neustále hľadanie hudobného materiálu, zložitejšia príprava na vyučovacie hodiny, nezáujem vyšších školských orgánov, často nepochopenie vlastných kolegov. Žiaci týchto tried nie sú obľúbení u tých pedagógov, ktorí sa poddali rutine a učiteľskému stereotypu. S znepokojením musíme konštatovať, že počet tried s rozšíreným vyučovaním hudobnej výchovy v súčasnosti postupne klesá.

2.3 Hudobná výchova v súčasnosti

V súčasnosti prebieha transformácia nášho školstva. Akosi to trvá dlho. V januári roku 2000 uverejnili *Koncepciu rozvoja výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike*, tzv. *Projekt Milénium*. Reformy a zmeny školstva zlyhali na politickej nevoli nových nastupujúcich vlád a konkrétne i ministrov.

Tieto skutočnosti, nepriaznivá finančná situácia a súčasná spoločenská prestíž učiteľov sú príčinou toho, že naše školstvo ako systém sa nachádza v stagnujúcej pozícii, ktorá vôbec nezodpovedá našim očakávaniam po roku 1989.

Čo sa zmenilo vo vyučovaní hudobnej výchovy v posledných rokoch?

Predovšetkým sa inovovali *učebné osnovy*, čo je evidentné v týchto

5 Niektoré výsledky výskumov: Strenáčiková, M.: *Analýza akordov – mladší školský vek*. In: *Acta Universitatis Matthaei Belii*, PF č. 2, Banská Bystrica 1995; Michalová, D.: *Formovanie estetického vedomia prostredníctvom percepčných činností*. In: *Dějiny hudební výchovy*, Ostrava 1996; Langsteinová, E.: *Zvyšovanie efektívnosti vyučovania hudobnej výchovy na základnej škole*. Banská Bystrica: FHV UMB, 1996; Langstein, K.: *Výskum niektorých antropologických ukazovateľov detí s rozšíreným vyučovaním hudobnej výchovy*. In: *Změny lidského organismu*. Sborník Olomouc, 1993.

normách pre 1. stupeň základnej školy. Ich hlavný autor Juraj Hatrík, priniesol množstvo invencie, tvorivých nápadov, nové netradičné pohľady i väčšie nároky predovšetkým na učiteľov.

- Hudba má byť predovšetkým prameňom zážitkov, hrou, predmetom experimentovania. „(Hatřík-Kopinová, 1995, s. 3).
- Cieľom predmetu je vychovať vnímavého poslucháča, ktorý cez vlastné hudobné aktivity smeruje k individuálnej vkusovej orientácii.
- Ciele a obsah jednotlivých ročníkov sú sformulované dostatočne voľne, takže poskytujú tvorivému učiteľovi (aj autorom učebnice) priestor na muzicírovanie, experimentovanie, na rozvíjanie hudobných schopností žiakov.
- Učebné osnovy hudbu chápu ako súčasť života jeho prejav. Odporúčajú si všímať súvislosti, hľadať väzby na iné vyučovacie predmety.
- Kladne môžeme hodnotiť, že autor učebných osnov na miesto doteraz zaužívanej štruktúry vyučovacích hodín odporúča uplatňovať *hudobnú skladbu ako centrálny metodický podnet* smerujúci k zážitku, príležitosť na realizáciu rôznych hudobných činností.
- Hudobno-dramatické chápanie hudby (hudobnodramatické činnosti) majú byť aktivizujúcim a zjednocujúcim činiteľom.

Autori pri tvorbe nových učebníc sa snažili postupovať v duchu týchto intencií.

Učebné osnovy hudobnej výchovy pre 5.-9. ročník základnej školy (1997) sú len mierne inovované, nepoznáme ich autora. Pozitívne je, že od r. 1997 hudobná výchova sa vyučuje v 1.-9. ročníku. Konceptné zmeny neprinášajú tieto základné normy.

V rokoch 1997 – 2006 postupne vyšli nové učebnice hudobnej výchovy pre 1.-9. ročník základných škôl.⁶

Snahou autorského kolektívu bolo osloviť učiteľov i žiakov. Ponúknuť taký hudobný materiál a také metodické postupy, uplatnenie takých manažérskych princípov didaktickej komunikácie, ktoré hudobnú výchovu robia zaujímavou, atraktívnou, rozvíjajúcou, v intenciách nových tendencií alternatívnej pedagogiky. Základnými tézami koncepcie učebníc hudobnej výchovy sú

6 Kopinová, E.-Ružičková, T.- Damboráková, I.: Hudobná výchova pre 1. ročník základných škôl. Bratislava SPN, 2001.

Langsteinová, E.-Felix, B.: Hudobná výchova pre 2.-9. ročník základných škôl. Bratislava SPN, 1997–2006.

- hudobno-výchovný proces musí vychádzať z hudby a smerovať opäť k nej,
- hudba je prameňom zážitkov i vedomostí.

Zásluhou Bela Felixa paleta hudobných činností sa rozšírila o hudobno-dramatické činnosti. „V tejto súvislosti pôjde predovšetkým o zážitky z hudby, o participáciu na jej vzniku v podmienkach pre dieťa najprirodzenejších – dramatickej hre. Imanentnou súčasťou takejto práce je rozvíjanie detskej hudobnej tvorivosti vo všetkých hudobných prejavoch“ (Felix, 1996, s. 124), podporených slovnými a výtvarnými prejavmi i skúsenosťami detí. Autori predpokladajú slobodné a tvorivé používanie učebníc. Učebnice predstavujú otvorený systém, ktorý učiteľ dopĺňa podľa vlastných skúseností a možností. Môžu sa používať aj v triedach s rozšíreným vyučovaním hudobnej výchovy.

K niektorým súčasným problémom vyučovania hudobnej výchovy:

- Súčasné učebnice prinášajú niektoré metodické postupy, ktoré vyžadujú určité vysvetlenie či precvičovanie, napríklad: algoritmus vyvedenia nových tónových vzťahov, ďalšie intonačné a hlasové cvičenia, či hry na precvičovanie, príprava a realizácia hudobno-dramatických celkov, pedagogická interpretácia hudobných diel na počúvanie, notový materiál sprievodov k piesňam a skladby na počúvanie. Toto všetko obsahujú metodické príručky, ktoré však školy nekupujú. Môžeme sa vždy vyhovárať na to, že školy nemajú peniaze?
- Vynoria sa tu i ďalšie otázky, ako požívajú učebnice nekvalifikovaní učitelia? Treba pre nich písať špeciálne učebnice? Áno, aj. Ale potom – kde je splnenie požiadaviek učebných osnov?⁷ Aké sú príčiny takeého vysokého stupňa nekvalifikovanosti? Za základné považujem:
 - spoločenské postavenie učiteľov,
 - platové ohodnotenie učiteľov základných škôl,
 - akési podceňovanie výchovných predmetov riaditeľmi i učiteľmi škôl.

Prvé dve príčiny sú celospoločenské a nevieme ich priamo ovplyvniť.

- Špecifiká hudobnej výchovy nám dovoľujú flexibilne sa inšpirovať novými smermi súčasnej pedagogiky. Mali by sme dbať o to, aby tieto trendy neostali len v rovine *módnosti* (aby napr. multikultúrna

⁷ Nekvalifikovanosť učiteľov hudobnej výchovy je alarmujúci: celoslovenský priemer je 53,5%. V Košickom kraji napríklad vyučuje hudobnú výchovu 63,1 % nekvalifikovaných učiteľov. Bližšie Palkovič, 2001.

výchova neznamena len nácvik piesní rôznych národov a etník, ale aj ich pochopenie, rozvíjanie empatie, chápanie inakosti a i.). Aby sme humanisticky orientovanú pedagogiku realizovali nielen na základných školách, ale i na základných umeleckých školách i na učiteľských prípravkách.

2.5 Kam kráčaš, slovenská hudobná výchova?

Ak chceme hovoriť o perspektívach hudobnej výchovy, za východiskový kánon máme považovať **projekt Milénium**. *Ideálom výchovy a vzdelávania by mal byť človek*

- *dobry* (čestný a charakterný),
- *múdry* (vzdelaný a tvorivý),
- *aktívny* (samostatný, pracovitý, iniciatívny),
- *šťastný* (vyrovnaný, zdravý).

Je všeobecne známe, že význam hudobnej výchovy a jej miesto v hierarchii vyučovacích predmetov sa určí podľa toho, ako sa vo formovaní jedinca uplatňuje hudobno-výchovný proces so svojimi špecifikami. Teda v súčasnosti, či v budúcnosti ako môže prispieť k dosiahnutiu ideálu, ktorý je definovaný v Koncepcii rozvoja výchovy a vzdelávania v SR. *V intenciách tvorivo-humánnej výchovy a vzdelávania hlavným cieľom hudobne výchovy je optimálne formovanie osobnosti a efektívne rozvíjanie hudobnosti žiaka tak, aby aj prostredníctvom komunikácie s hudbou vytvoril svoj progresívny a kreatívny spôsob bytia v 21. storočí.*

Na splnenie hlavného zámeru je potrebné predovšetkým **kurikulárna transformácia**, vypracovanie národného kurikula a následne školských kurikul:

Prostredníctvom rozmanitých hudobných činností chceme aj naďalej zabezpečiť všestranný vplyv hudby na osobnosť a hudobnosť žiakov. Prostredníctvom hry s hudbou a jej prvkami prehľbujeme počiatočný spontánny záujem o hudbu a hudobné prejavy tak, aby hudba a vlastné hudobné prejavy prinášali radosť a možnosť sebarealizácie.

K dosiahnutiu kľúčových kompetencií žiaka nám predovšetkým napomáha *činnostný charakter hudobnej výchovy*. Je nám všetkým zrejmé, že práve činnosti skvalitňujú psychické procesy a vlastnosti osobnosti – schopnosti. Nestačí nám tradičné chápanie hudobných činností, ich jednoduchá realizácia. Je nutné upresniť a zdôrazniť, ktoré procesy, ktoré hudobné a všeobecné schopnosti tá ktorá činnosť zasahuje, rozvíja. Pri každej činnosti si musíme uvedomovať, premyslieť, ktoré funkcie a procesy rozvíja. Progresívni hudobní pedagógovia už dávno zdôrazňujú, že

v školskej hudobnej výchove nemáme hodnotiť len činnosť a jej výsledky, ale úroveň rozvoja nonkognitívnych a kognitívnych funkcií osobnosti. Pre nás je dôležitý *samotný proces* (napríklad pri hudobnej tvorivosti), až potom produkt. V súčasnosti však nestačí apelovať na komplexné chápanie a realizáciu hudobných činností, ale mali by sme analyzovať, ktoré funkcie a procesy osobnosti tieto činnosti zasahujú, rozvíjajú, ako vplyvajú na emocionalizáciu, kognitivizáciu, motiváciu, kreativizáciu, socializáciu osobnosti. (Zelina, 1996)

Vzájomné pôsobenie *činnostného, objaviteľského, atraktívneho, integrujúceho princípu a princípu otvorenosti* utvára predpoklady na to, aby hudobná výchova optimálne rozvíjala hudobnosť a formovala ideál tvorivo – humánnej výchovy a vzdelávania. K týmto známym princípom navrhujeme pridať *princíp interkultúrny* (resp. multikultúrny). Túto potrebu vyvolala situácia v súčasnej Európe:

- zvýšená hladina intolerancie,
- hostilita na základe etnického a rasového pôvodu,
- nízka úroveň spoločenského vedomia vo vzťahu k „inakosti“, xenofóbia, (Khun, 1999)
- potreba pokojného spolužitia v spoločnom priestore pri uznaní etnickej rôznorodosti a kultúrneho bohatstva európskych národov.

Interkultúrny princíp by mal byť východiskom aj pri tvorbe učebníc hudobnej výchovy pre školy s vyučovacím jazykom národnostných menšín.

V čase alternatívnych škôl a školských kurikul sa zdá byť nutné sformulovať a samozrejme uplatňovať ďalší princíp, *princíp miery a hierarchie*, aby kvalitná hudba zostala dominujúca, aby sme sa neupokojili len „zamestnaním“ detí.

Miesto a zastúpenie a organizácia hudobnej výchovy v školskom systéme na Slovensku

PREDPRIMÁRNA SFÉRA VZDELÁVANIA

Materské školy hudobno-výchovné zamestnanie
hry so spevom, inštruktívne skladby

PRIMÁRNA SFÉRA VZDELÁVANIA

HUDOBNÁ VÝCHOVA

Základné školy
ročník 1. - 4. ZŠ

týždenne 1 hodina
dôraz na intonačno-slučovú výchovu
hudobnú materinská reč
tvorivú hudobnú dramatikú
počúvanie súčasnej hudby

(Základné umelecké školy

- vyučovanie spevu a hry na hudobných nástrojoch)

ročník 1. – 7.

SEKUNDÁRNA SFÉRA VZDELÁVANIA
Nižšia stredná škola 5. – 9. ročník

Vyššie stredné školy –
(Konzervatórium)

TERCIÁLNA SFÉRA VZDELÁVANIA
Univerzity
bakalársky stupeň
bakalársky+magisterský stupeň

Vysoké školy umelecké

Verme,

- že sa podarí zabezpečiť ochranu Projektu Milénium tak, aby prípadné zmeny vo vláde, resp. v novom volebnom období neznamenal „odumretie“ koncepcie,
- že zodpovední činitelia vytvoria takú klímu na Slovensku, ktorá bude podporovať túto koncepciu výchovy a vzdelávania.
- Realizácia týchto zmien je záležitosťou štátnej správy, odborníkov, učiteľov, politikov, rodičov, žiakov, každého občana krajiny. Čo sa týka obsahových a didaktických inovácií, rozhodujúce slovo má však učiteľ. Vytýčiť smer, tvoriť koncepciu je však tímová práca odborníkov.

Použitá literatúra

Felix, B. 1996 *Hudobno-dramatické prvky vo vyučovaní hudobnej výchovy na základnej škole*. In: Zborník PF UMB č. 3. Banská Bystrica: PF UMB, 1996.
Hatrík, J. 1995 *Učebné osnovy hudobnej výchovy pre 1. stupeň základnej školy*. Bratislava: SPN, 1995.
Khun, P. 1999 *Interkultúrna výchova v podmienkach SR*. In: Pedagogická revue, roč. 51, č. 1, 1999, 34–47.

HUDOBŇÁ VÝCHOVA

týždenne 1 hodina
• komplexné hudobné činnosti
• zmysluplná komunikácia s hudbou
• multikultúrna, polyestetická výchova
• rozvíjanie racionálnej emocionality
• využitie multimédií

Estetická výchova

v 1. ročníku, týždenne 2 hod.
4 roky + 2 roky „absolutórium“, spôsobilosť
hrať v orchestri a učiť na základných
umeleckých školách)

učiteľstvo materských škôl

pedagogický smer

učiteľstvo pre primárnu sféru vzdelávania

pre sekundárnu sféru vzdelávania

umelecké smery

- Langsteinová, E. 1996 *Zvyšovanie efektívnosti vyučovania hudobnej výchovy na základnej škole*. Banská Bystrica: FHV UMB, 1996.
- Langsteinová, E. a kol. 1996 *Učebné osnovy rozšíreného vyučovania hudobnej výchovy v 1.-4. ročníku ZŠ*. Bratislava: ŠPÚ. Schválilo MŠ SR pod č. 1089/1996–15.
- Langsteinová, E. - Gromová, M. 1998 *Učebné osnovy rozšíreného vyučovania hudobnej výchovy v 5.-9. ročníku ZŠ*. Bratislava: ŠPÚ. Schválilo MŠ SR pod č. 3077/97–151.
- Palkovič, J.: *Stručne o stave vyučovania hudobnej výchovy na základných školách Slovenskej republiky*. In: *Múzy v škole*, 2001, č.1, 5–9.
- Prucha, J. 1997 *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 1997.
- Šikulová, L. 1979 *Hudobné činnosti v nižších ročníkoch základnej školy*. Bratislava SSpHv, 1979.
- Zelina, M. 1996 *Stratégie a metódy rozvoja osobnosti dieťaťa*. Bratislava: Iris, 1996.
- Učebné osnovy hudobnej výchovy a spevu pre 5.-7. ročník základnej školy*. Bratislava: SPN, 1979.

Eva Langsteinová
Pauline Jabbour

МУЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ У СЛОВАЧКОЈ

Резиме

Музичко васпитање се сматра праксом музичке педагогике. Музичко васпитање као наставни предмет је друштвено организован, сврховит процес музичког развоја појединца. Музичко васпитање је одлучујуће при „уручивању“ и „посредовању“ музике новим генерацијама. Чланак се бави генезом, карактеристиком савременог схватања музичке културе и њеним положајем у словачким основним школама. Трансформација словачког школства после 1989. године се одвија јако полако. Реализација народне концепције васпитања и образовања на основу пројекта Миленијум би могла донети промене. Израда и поштовање народних и регионалних курикулума релевантно би утицали на стагнацију у развоју школског музичког васпитања.